

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Муніципальна економіка»

на тему: **«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ**
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ
(НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСИ)»

Виконавець:

студент 6 курсу 6 групи ФЕУП
Гасанов Тосіф

(підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Ковальов Анатолій Іванович

(підпис)

Одеса 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	6
1.1. Поняття та особливості конкурентоспроможності на місцевому рівні.....	6
1.2. Фактори впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць	16
1.3. Методика оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МІСТА ОДЕСИ	
2.1. Характеристика соціально-економічного потенціалу Одеси	37
2.2. Оцінка конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу	52
2.3. Аналіз конкурентоспроможності Одеси серед міст України	60
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МІСТА ОДЕСИ	74
3.1. Стратегічні напрями підвищення конкурентних переваг Одеси	74
3.2. Рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні	84
3.3. Перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси	93
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	116

ВСТУП

Актуальність теми. З набуттям незалежності і переходом від планово-адміністративної до ринкової економічної системи особливої актуальності набула проблема формування конкурентних переваг та забезпечення конкурентоспроможності місцевих територіально-адміністративних одиниць у транзитивній економіці України. Адже за допомогою конкуренції відбувається ефективне функціонування національної, регіональної та місцевої економіки шляхом оптимального розподілу ресурсів і максимального задоволення попиту.

Важливим елементом місцевої економіки виступають міста. Сьогодні конкуренцію міст досить часто називають «війною територій», яка перетворила їх у ринкових гравців, що володіють специфічним товаром (характеристики міста та соціальний капітал) та особливим інструментом його просування. Прояви територіальної конкуренції в останні десятиліття стають настільки серйозними і значними, що регіональні і місцеві органи влади вже не можуть їх не помічати або ігнорувати, а повинні зрозуміти й оволодіти мистецтвом конкурентної боротьби.

У сучасних умовах розвитку сильні конкурентні позиції міст стають найважливішим фактором сталого розвитку місцевої соціально-економічної сфери. Однак наявність лише конкурентних переваг не може збільшувати рівень конкурентоспроможності, для цього місто повинне володіти конкурентним потенціалом для випередження суперників у досягненні поставлених економічних цілей та займати стабільну конкурентну позицію, що являє собою реальні можливості, які досягаються за допомогою реалізації конкурентних переваг.

Одним із найрозвинутіших міст в Україні є Одеса - місто обласного підпорядкування на чорноморському узбережжі України; культурний, освітньо-науковий, туристичний та торговий осередок країни; найбільший морський торговий порт країни; великий автомобільний та залізничний

вузол. В умовах глобальних перетворень, зміни світових економічних тенденцій, впровадження системних реформ в Україні, виникає необхідність зберегти стабільність і забезпечити подальший розвиток Одеси.

Слід відзначити, що для сфери управління конкурентоспроможністю на місцевому рівні мають наукові праці таких вчених, як О.Ю. Агафоненко, Г.Я. Антонюк, В.Б. Артеменко, В.О. Безугла, А.П. Безхлібна, О.Ю. Бобровська, І.Г. Бріченко, І.М. Буднікевич, В.Н. Василенко, І.М. Вахович, Д.В. Візгалов, А.І. Ковальов, Н.Ю. Гречаник, М.В. Гудзь, І.О. Дегтярєва, Н.М. Жиляєва, І.Є. Журба, І.В. Кицюк, Л.Л. Ковальська, В.Д. Кожевникова, О.Г. Ларіна, А.Ф. Мельник, Т.П. Норкіна, А.П. Панкрухін, О.П. Романко,

Мета роботи – дослідити шляхи підвищення конкурентоспроможності на місцевому рівні, а саме на прикладі міста Одеси.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) визначити поняття та особливості конкурентоспроможності на місцевому рівні;
- 2) розглянути фактори впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць;
- 3) описати методiku оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні;
- 4) охарактеризувати соціально-економічний потенціал Одеси;
- 5) здійснити оцінку конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу;
- 6) провести аналіз конкурентоспроможності Одеси серед міст України;
- 7) обґрунтувати стратегічні напрями підвищення конкурентних переваг Одеси;
- 8) розробити рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні;
- 9) з'ясувати перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси.

Об'єктом дослідження в роботі виступає процес формування конкурентоспроможності муніципальних утворень на місцевому рівні.

Предметом дослідження в роботі є теоретичні та науково-практичні засади підвищення конкурентоспроможності міста Одеси.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та визначених завдань в роботі використана система загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Так, методи ключових понять, порівняння, групування, індукції, дедукції були використані під час дослідження теоретико-методологічних основ конкурентоспроможності на місцевому рівні. Економіко-аналітичний метод, SWOT-аналіз, соціологічний метод, а також графічний і табличний методи застосовані під час аналізу конкурентоспроможності міста Одеси. Системний підхід, наукова абстракція та узагальнення використані при обґрунтуванні шляхів підвищення конкурентоспроможності міста Одеси.

Інформаційну базу дослідження складають наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, нормативно-законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій і досліджень, електронні ресурси світової мережі Internet, дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області. В роботі використані «Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 22 року» та стратегії розвитку інших міст України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 89 найменувань та 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 122 сторінки. Основний зміст викладено на 106 сторінках. Робота містить 15 таблиць та 23 рисунка.

Публікації. За результатами проведених досліджень опублікована стаття : «Конкурентоспроможність м. Одеса: стан та напрями підвищення» у збірнику ФЕУП «Науковий студентський вісник».

Висновки

Підводячи підсумок, можна зробити наступні висновки.

1. В науковій літературі склалися два підходи до конкурентоспроможності на місцевому рівні. Згідно з першим підходом, місцева конкурентоспроможність розглядається науковцями як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Даний підхід базується на визнанні різниці в інтересах підприємств та територіальних утворень, у яких вони функціонують. Другий підхід передбачає розгляд конкурентоспроможності на місцевому рівні як похідної функції від показника макроекономічної, тобто національної, конкурентоспроможності. Згідно з цим підходом конкурентоспроможність на місцевому рівні розуміється як здатність місцевої економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того, щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках. Обидва підходи визнають, що конкурентоспроможність на місцевому рівні – це результат реалізації конкурентних переваг, обумовлених економічними, політичними, соціальними та іншими чинниками.

2. На рівень конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць здійснюють вплив різноманітні фактори: техніко-технологічні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, соціально-психологічні, природно-географічні, транспортні, екологічні, галузеві та інші. Серед найбільш важливих зовнішніх факторів впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць слід виділити державну політику, правове середовище, економічні умови, монополізацію економіки, ресурсний потенціал, товарні ринки, ринкову інфраструктуру, соціальні чинники. Сьогодні в умовах «нової економіки» та економіки знань, на перше місце виходять фактори інновацій та технологій, які забезпечують високий конкурентний потенціал адміністративно-територіальних одиниць у

місцевому, загально-національному та міжнародному вимірах.

3. Станом на сьогодні відсутня універсальна методика оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні. За однією з поширених класифікацій до методів оцінки конкурентоспроможності на місцевому рівні відносять експертні, критеріальні, графічні, одномоментні, математичні, стратегічні та прикладні методи. Однак, вважаємо, що найбільш оптимальною системою методів аналізу рівня конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць є: PEST-аналіз, SWOT-аналіз, SWW-аналіз, аналіз ключових факторів успіху, аналіз конкурентів, модель 5 сил Портера, методика McKinsey/GE та багатокутник конкурентоспроможності.

4. Проведений аналіз показників соціально-економічного розвитку Одеси показав, що місто володіє значним потенціалом. Так, за останні п'ять років в Одесі спостерігається тенденція до збільшення чисельності населення. Головним джерелом доходу та підвищення добробуту населення Одеси є заробітна плата, яка у структурі доходів становить близько 42%. Середня заробітна плата в Одесі вища, ніж в цілому по Одеській області. Однак, негативним моментом є велика сума заборгованості суб'єктами господарювання з виплати заробітної плати в Одесі. У промисловому комплексі міста Одеси функціонують майже 600 підприємств, на яких працює більше 30 тис. осіб. Пріоритетними галузями промислового комплексу міста є: харчова промисловість, машинобудування, металургійне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів, хімічне виробництво, виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність, постачання електроенергії, газу та водопостачання. Транспортна галузь міста задовольняє потреби населення у пасажирських і вантажних перевезеннях та функціонує завдяки розвинутій транспортній інфраструктурі. В останні роки спостерігається динаміка збільшення розміру прямих іноземних інвестицій в економіку Одеси. Обсяги зовнішньої та внутрішньої торгівлі в Одесі за 2017-2019 роки теж демонструють тенденцію зростання.

5. Оцінка конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу дозволила з'ясувати сильні та слабкі сторони Одеси, а також можливості та загрози для подальшого розвитку. За результатами SWOT-аналізу виявлені найважливіші конкурентні переваги Одеси: вигідне економіко-географічне положення міста; наявність в місті розвиненого науково-технічного потенціалу і науково-інформаційного середовища; збалансована бюджетно-фінансова система; туристично-рекреаційні можливості міста; значний рівень культурного розвитку міста; високий освітній рівень населення міста; можливість активної участі в світових господарських зв'язках.

6. За результати дослідження «Індекс конкурентоспроможності міст України 2019/2020», Одеса посідає останні позиції у рейтингу конкурентоспроможності. В переліку найбільш конкурентоспроможних міст України в 2019 році Одеса опинилась на передостанньому 23 місці, набравши 40,80 балів. Результати міста зумовлені низькими оцінками для більшості компонентів. Найсильнішими компонентами конкурентоспроможності Одеси виступають: податки та збори (11-те місце) та лідерство міської влади (12-те місце). Найслабшими компонентами конкурентоспроможності Одеси є: започаткування бізнесу (24-те місце); безпека ведення бізнесу (24-те місце); прозорість та відкритість даних (22-ге місце); неформальні платежі та корупція (22-ге місце).

7. Детальний аналіз «Стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року» дозволив зробити висновок про унікальність стратегічної мети розвитку міста й ідентичність її цільовим настановам стратегії розвитку на місцевому рівні. Однак даний стратегічний документ характеризується надмірною формалізацією та декларативним характером. Стратегія залишає поза увагою значну частину важливих проблем розвитку конкурентного потенціалу міста. Тому в роботі з метою підвищення конкурентних переваг Одеси, запропоновано в Стратегії економічного та соціального розвитку акцентувати увагу на наступних напрямках: сприяння розвитку підприємництва; створення привабливого інвестиційного клімату;

сприяння інвестиційній діяльності; розвиток міжнародних ділових зв'язків; підвищення рівня енергоефективності розвиток інновацій; підвищення ефективності управління містом; підтримка туристичного сектору; розвиток транспортної інфраструктури; забезпечення культурної самобутності міста; забезпечення комфортності проживання; підтримка соціальної сфери міста.

8. В роботі обґрунтовано, що для виникнення і поліпшення чинників конкурентних переваг місцева влада Одеси повинна вчасно реагувати на зміни, усвідомлювати потреби конкретних галузей міста і визначати нові напрямки підвищення конкурентоспроможності. Вважаємо, що підвищення конкурентоспроможності Одеси має відбуватися за рахунок налагодження її економічних зв'язків на місцевому рівні відповідно до місцевих інтересів та потреб у задоволенні попиту і пропозиції товарів, виробничих, соціальних і ділових послуг. Також при розробці інвестиційної політики на місцевому рівні необхідно враховувати наступні фактори, що впливають на рівень інвестиційної привабливості Одеси, а саме природно-ресурсний, екологічний, інфраструктурний потенціал та управлінський потенціал, а також нормативну, економічну, фінансову та соціальну базу. На нашу думку, що для підвищення інвестиційної привабливості Одеси доцільно здійснювати соціально-економічні та екологічні проекти, які будуть сприяти покращенню життя населення та зменшувати відтік талановитого працездатного населення в інші країни та області. Також для Одеси важливим є розвиток підприємництва як ключового фактору розвитку економіки. Одним з найголовніших завдань місцевих органів виконавчої влади у сфері розвитку підприємництва повинно бути встановлення і реалізація прозорих, чітких, зрозумілих, єдиних для всіх «правил гри», забезпечення їх загального дотримання, створення умов для вільного доступу до всіх сегментів ринку, гарантування всім суб'єктам підприємницької діяльності захисту їх законних прав та інтересів у відносинах з іншими суб'єктами та органами влади. Також місцева політика конкурентного розвитку в Одесі має здійснюватися через розроблення та впровадження інноваційних програм і стратегій.

Позитивний вплив на конкурентоспроможність Одеси матиме вдосконалення нормативної бази та реалізація базових програм розвитку міста, підвищення якості життя населення, рівня реальних доходів населення, стабілізація і поступове покращення екологічної ситуації, модернізація інфраструктури.

9. В роботі обґрунтовані перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси. Слід відзначити, що муніципальний маркетинг змінює образ мислення і дій керівників місцевого рівня та підприємців, це нова ділова філософія активної соціальної та підприємницької діяльності в місті, в основі якої - прагнення задовольнити виявлені потреби конкретних людей, груп споживачів, підприємств і фірм як у конкретному місті, так і за його межами. Тому в Одесі потрібно чітко виписати функції муніципального маркетингу для їх успішної реалізації через комбінування складових комплексу маркетингу з урахуванням особливостей певних сегментів населення, підприємств або організацій міста, розробити та адаптувати товарну, цінову, збутову та комунікаційну політику муніципального маркетингу до викликів зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафоненко О. Ю. Определение показателей и критерия эффективности региональной конкурентоспособности / О. Ю. Агафоненко // Економіка: проблеми теорії та практики. 2007. Вип. 226. С. 395-404.
2. Алимов О. М. Конкурентоспроможність національної економіки / О. М. Алимов, В. Н. Ємченко. К.: Ін-т економіки НАН України, 2011. 59 с.
3. Антонюк Г. Я. Теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності регіону / Г. Я. Антонюк // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. 2007. Вип. 59. Т. 72. С. 118-124.
4. Артеменко В. Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В. Б. Артеменко // Регіональна економіка. 2006. №2. С. 90-97.
5. Асоціація міст України: офіційний сайт. URL: <https://www.auc.org.ua>
6. Багрова І. В. Складові та фактори конкурентоспроможності / І. В. Багрова, О. Г. Нефедова // Вісник економічної науки України. 2007. № 1. С. 11-16.
7. Бегг І. Міста та конкурентоспроможність / І. Бегг // Урбаністика. 1999. Вип. 36. С. 795-809.
8. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України / В. О. Безугла // Регіональна економіка. 2004. №4. С. 64–68.
9. Безхлібна А. П. Аналіз підходів до визначення факторів регіональної конкурентоспроможності / А. П. Безхлібна // Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38(2). С. 19-23.
10. Бобровська О. Ю. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку / О. Ю. Бобровська, Т. О. Савостенко, І. Е. Польська. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с.
11. Бородин А. В. Современные подходы к оценке конкурентоспособности предприятий / А. В. Бородин, Н. Л. Теренина // Казанская наука. 2012. № 3. С. 69-72.
12. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І. В. Брикова // Економіка та підприємство. 2005. № 15. С. 27-35.

- 13.Бріченко І. Г. Концепти визначення конкурентоспроможності регіону / І. Г. Бріченко, Е. Ф. Югас // Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. Вип. 33. Ч. 4. С. 67-71.
- 14.Буднікевич І. М. Напрямки використання інструментів класичної концепції муніципального маркетингу в забезпеченні конкурентоспроможності міста / І. М. Буднікевич // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 3(2). С. 41-49.
- 15.Буднікевич І. М. Формування конкурентних переваг міста на основі новітніх чинників: маркетинговий підхід / І. М. Буднікевич // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. 2014. Вип. 27. С. 351-361.
- 16.Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков. Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2008. 363 с.
- 17.Васильев С. А. Территориальное стратегическое планирование при переходе к рыночной экономике: опыт городов России / С. А. Васильев. СПб.: ГП МЦСЭИ «Леонтьевский центр», 2003. 367 с.
- 18.Вахович І. М. Обґрунтування ендогенних факторів впливу на конкурентоспроможність регіону / І. М. Вахович, Л. В. Кулик // Економічні науки. 2008. Вип. 5(17). С. 68-75.
- 19.Визгалов Д.В. Развитие российских городов: виды на будущее / Д.В. Визгалов // Маркетинг городов и регионов. М. : СМД, 2010. С. 33-36.
- 20.Гейко Л. Інвестиційний клімат міста Одеса та шляхи його покращення / Л. Гейко, М. Мігелік // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2017. № 1-2. С. 32-46.
- 21.Головне управління статистики в Одеській області: офіційний сайт. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
- 22.Гречаник Н. Ю. Конкурентоспроможність регіонів з позицій концепції сталого розвитку / Н. Ю. Гречаник // Вісник Прикарпатського університету. 2015. Вип. XI. С. 49-59.

23. Гусаров В. С. Формирование конкурентоспособности региона на современном этапе РФ: дис. к.э.н.: 08.00.05 / В. С. Гусаров. М.: МЭИ, 2004. 185 с.
24. Гуторова І. В. Теоретико-методичні засади аналізу та оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / І. В. Гуторова // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка. 2011. Вип. 112. С.204-213.
25. Гудзь М. В. Науково-методичні підходи до розробки плану маркетингу курортного міста / М.В. Гудзь П.В. Гудзь // Економічні науки. 2008. Вип. 5. С.122-125.
26. Дашко І. М. Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємств / І. М. Дашко // Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 13(2). С. 80-84.
27. Дегтярьова І. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону/І.О.Дегтярьова. URL:http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf
28. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
29. Должанский І. З. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник / І. З. Должанский, Т. О. Загорна. К.: ЦУЛ, 2014. 384 с.
30. Жилияєва Н. М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н. М. Жилияєва // Сталій розвиток економіки. 2011. № 1. С. 124-128.
31. Жилияєва Н. М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н. М. Жилияєва // Сталій розвиток економіки. 2011. №11. С. 124-128.
32. Журба І. Є. Конкурентоспроможність регіону: суть, методи оцінки, сучасний стан / І. Є. Журба // Економіка підприємства. 2005. №3. С. 45-49.
33. Закон України Про асоціації органів місцевого самоврядування від

- 16.04.2009 р. № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. 2009. № 38. Ст. 534.
34. Зось-Кіор М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності / М. В. Зось-Кіор, К. О. Брижань // Інтернаука. Серія: «Економічні науки». 2017. №6. С. 62-65.
35. Індекс конкурентоспроможності міст 2019/2020. Частина 2. Профілі міст. URL:http://www.ier.com.ua/files/Projects/2020/MCI/MCI_2019-2020_Part%202_Profiles_07.09.2020_UKR.pdf
36. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С. М. Кваша, Н. Є. Голомша // Економіка АПК. 2006. № 5. С. 99-104.
37. Кицюк І. В. Фактори підвищення конкурентоспроможності регіонів у процесі модернізації держави / І. В. Кицюк // Наукові праці НДФІ. 2012. Вип. 3. С. 111-114.
38. Ковальська Л. Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. Луцьк: ЛНТУ, 2008. 280 с.
39. Ковальська Л. Л. Методичні підходи до аналізу і оцінювання конкурентоспроможності регіону / Л. Л. Ковальська // Актуальні проблеми економіки. 2013. №3. С. 109-124.
40. Кожевникова В. Д. Конкурентоспроможність економіки регіону / В. Д. Кожевникова // Вісник Львівської комерційної академії. Серія. Економіка. 2005. Вип. 7. С. 58-63.
41. Ладунка І.С. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств / І.С. Ладунка, М.І. Братанов // Економіка і суспільство. 2016. № 5. С.189-194.
42. Ламбен Ж.Ж. Менеджмент ориентированный на рынок / Ж.Ламбен; под ред. В.Б. Колчанова. СПб.: Питер, 2008. 800 с.
43. Ларіна О. Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів в американській та європейській моделі розвитку / О. Г. Ларіна // Науковий вісник ЧДЕІУ.

2011. № 2 (10). С. 54–59.
44. Лук'янченко О.В. Основні напрямки й переваги стратегії розвитку європейського міста (на прикладі м. Донецька) / О.В. Лук'янченко // Схід. 2011. № 1 (108). С. 5-7.
45. Мануйлович Ю. М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства / Ю. М. Мануйлович // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 4. С. 274-282.
46. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: монографія / А. Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 476 с.
47. Міська цільова програма підтримки інвестиційної діяльності на території міста Одеси на 2019-2021 роки: затверджена Рішенням Одеської міської ради № 4206-VII від 30.01.2019 р. URL: https://old.omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2019/GORSOVET/30_01_Sessiya/4206_VII.zip
48. Нижник І. В. Управління конкурентоспроможністю промислових підприємств: методи та механізми підвищення: монографія / І. В. Нижник. Хмельницький: ХНУ, 2012. 219 с.
49. Індекс конкурентоспроможності міст України 2019/2020. URL: http://www.ier.com.ua/ua/mci/Report_19-20
50. Індекс публічності місцевого самоврядування. URL: <https://publicityindex.org/en/city/odesa-5/>
51. Норкіна Т. П. Теоретичні основи конкурентоспроможності великого міста / Т. П. Норкіна // Молодий вчений. 2015. № 2(6). С. 1272-1275.
52. Одеський морський торговельний порт: офіційний сайт. URL: <https://omtp.com.ua>
53. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. М.: Русский язык, 1995. 846 с.
54. Окландер М.А. Концепція маркетингової діяльності органів державного управління / М.А. Окландер // Труды Одесского политехнического университета. 2002. Вып. 1 (17). С. 223-226.

55. Панкрухин А. П. Маркетинг територій / А.П. Панкрухин. СПб.: Питер, 2016. 416 с.
56. Портер М. Конкуренція / М. Портер. М.: Вільямс, 2005. 608 с.
57. Презентація індексу конкурентоспроможності міст України 2019/2020.
URL: <https://rpr.org.ua/news/indeks-konkurentospromozhnosti-mist-ukrainy-2019-2020/>
58. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.02.2001 р. №2210-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. №12. Ст. 64.
59. Про підтримку участі комунального підприємства «Одесміськ-електротранс» у проекті «Міський громадський транспорт України»: Рішення Одеської міської ради № 3654-VII від 19.09.2018 р. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/110793/>
60. Про підтримку участі Одеської міської ради у проекті «Безпека дорожнього руху в містах України»: Рішення Одеської міської ради № 3185-VII від 25.04.2018 р. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/106366/>
61. Програма економічного і соціального розвитку міста Одеси на 2020 рік: затверджена Рішенням Одеської міської ради № 5470-VII від 11.12.2019 р. URL: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2019/GORSOVET/11-12/5470_vii.zip
62. Програма зайнятості населення м. Одеси на період до 2022 року: затверджена Рішенням Одеської міської ради № 2743-VII від 14.12.2017 р. URL: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2017/Gorsovet/14_12/2743_VII.rtf
63. Ревуцька Л. Є. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства / Л. Є. Ревуцька // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2015. № 4. С. 202-205.
64. Рибаківа О. В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / О. В. Рибаківа // Науковий вісник Академії муніципального управління. 2009. Вип. 7. С. 18-24.
65. Романко О. П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки /

- О. П. Романко // Ефективна економіка. 2015. № 3. С. 40-46.
66. Сарай Н. О. Система факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств регіону / Н. О. Сарай // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2018. Вип. 23. С. 40-44.
67. Синельник Л. С. SWOT-аналіз як один із можливих інструментів оцінки факторів впливу на платоспроможність підприємства / Л. С. Синельник // Економіка та держава. 2012. №10. С. 62–64.
68. Соколов М. Из зарубежной практики разработки стратегических планов развития крупных городов / М. Соколов // Российский экономический журнал. 2010. № 2. С. 107-110.
69. Стасюк О.М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О.М. Стасюк, І.А. Бевз // Економіка і прогнозування. 2012. №3. С. 75-86.
70. Стратегія економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року (актуалізована): затверджена Рішенням Одеської міської ради № 1321-VII від 07.12.2016 р. URL:https://old.omr.gov.ua/images/file/DODATKI_2016/sessia_XII/Strat_05_17.pdf
71. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. Одеса: ТЕС, 2013 80 с.
72. Кредитний рейтинг і рівень інвестиційної привабливості м. Одеса. URL: http://www.credit-rating.ua/ru/rate_history/21/204/
73. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року. URL: [www.oblrada.dp.ua/user/files/ pr_strategija.doc](http://www.oblrada.dp.ua/user/files/pr_strategija.doc)
74. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року. URL: <http://donoda.gov.ua/?lang=ua&sec=03.04&iface=Public&cmd=view&args=id:22709>
75. Стратегія розвитку Києва до 2025 року. URL:http://kievcity.gov.ua/upload/a/kyiv_strategy.zip
76. Стратегія розвитку Миколаєва. URL:<http://www.mda.mk.ua/wp-content/uploads/2016/03/Mykolaiv-Development-Strategy-2016-2021.pdf>

77. Стратегія розвитку міста Харкова на 2016-2020 роки «Харків – стратегія успіху». URL: <http://strategy.kharkov.ua/>
78. Стратегія розвитку Херсонської області на період до 2020 року. URL: <http://khoda.gov.ua/strategiya-rozvitku-2020/>
79. Тендюк А.О. Теоретичний підхід до трактування сутності конкурентоспроможності міста // А.О. Тендюк, О.В. Покидюк. // Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2010. № 2. С. 51-68.
80. Фатхутдінов Р. А. Управління конкурентоздатністю організації / Р. А. Фатхутдінов, Г. В. Осовська. К.: Кондор, 2009. 470 с.
81. Федак Т.В. Регіональні фактори забезпечення конкурентоспроможності продукції: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / Т.В. Федак. Львів: ІРД НАН України, 2001. 18 с.
82. Філонич В. С. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів / В. С. Філонич, Т. О. Праченко, О. О. Носирев // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. 2008. №1. С. 5-9.
83. Хлівна І. В. Структурні елементи та фактори конкурентоспроможності сучасного підприємства / І. В. Хлівна, О. В. Гривківська // Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2015. № 3. С. 115-120.
84. Чумак Л.Ф. Фактори впливу на формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств / Л.Ф. Чумак // Економіка и управление. 2013. № 1. С. 62-69.
85. Шеховцева Л. С. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов / Л. С. Шеховцева // Проблемы современной экономики. – 2007. № 3 (23). С. 40-44.
86. Шляга О. В. Сутність та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства / О. В. Шляга, К. В. Бідунова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. 2014. Т. 22, вип. 8(4). С. 112-121.
87. Шпильова В. О. Особливості конкурентоспроможності регіонів в умовах України / В. О. Шпильова // Збірник наукових праць ЧДТУ. 2009. № 24. С.

184-187.

- 88.Юзьвак Л.О. Особливості розвитку теорії і методології сучасного управління конкурентоспроможністю підприємств / Л.О. Юзьвак // Галицький економічний вісник. 2013. № 2. С. 94-100.
- 89.Яременко О.І. Методи оцінки та шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства / О.І. Яременко, Г.С. Чечоткіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2017. № 1. С. 55-61.